

**ՈՍԿԵՄԱԶԻԿԸ / Հայ ժողովրդական հեքիաթներ, Հատոր VIII / Գուգարք (Լոռի), Լոռու
բարբառ (խոսվածք)**

Մի եղնակին ա ըլըմ, դա իրան հետ մի ախչիկ ա բերած ըլըմ, մի ախչիկ էլ իրա մարթն ա ունենըմ ծերքի կնգանից: Մի կով են ունենըմ:

Էն մերացուն կովը տալիս ա էն եթիմ ախչկանն ու ասըմ ա.— Տար ըրածացրու:

Մի կտոր հաց ա տալի, ասըմ ա.— Վայ քու գլխին կենա, տար կովն ըրածացրու, էս հացն էլ ըրիգունը հետդ բի, հանդի հացն անուշ կլի, կուտենք ըրիգունը, էս թեշիկն էլ տար մանե: Էնա նա սոված, թեշիկ մանելով գնըմ ա, գալի: Մի օր էլ հանդըմը թեշիկը մտնելիս տեղը— թելը կտրվըմ ա, թու ա ըլըմ, մի ծակով դվեր ա ընգնըմ: Էդ ծակովը մտիկ ա անըմ, տենըմ ա — հրե ուշաբի կնիկը նստած, արճիճը մաստակի տեղ բերնըմը ծամըմ ա, հետն էլ ջահրա ա մանըմ:

Ասըմ ա.— Դեղի ջա՛ն, դեղի՛, թեշիկս ինձ տաս:

Ասըմ ա.— Հավքն իր թևովը, օցն իր պորտովը դեսն էկել չի. դուն էդ ով ես, որ սիրտ ես արել էկել: Դվեր արի բալա ջան, դվեր արի տենամ էդ ով ես:

Դվեր ա գնըմ, ասըմ ա.— Դե արի գլուխս քթվե:

Քթվըմ ա, ասըմ ա.— Վո՛ւյ հրես, հրես, կասենաս իմ նանի թել-թել մազերն ըլի: Հմա ո՞րդի, մազերը ոնց որ խոզի ջագատ ըլին, մեչն էլ անիծ, էլ որթ, էլ մորմոնջ՝ լիքը:

Էնա էդ պառավին դիր ա գալի, ասըմ.— Դե սոված կլիս, գնա տաշտիցը հաց վի կալ, կի:

Գնըմ ա տենըմ տաշտի միջինն աթար ա, ասըմ ա.— Վո՛ւյ, կասենաս իմ նանի թխած հացն ըլի:

Ասըմ ա.— Դե հմի էլ գնա թթու կի:

Գնըմ ա թթվի կարասը բաց ա անըմ, տենըմ ա որ՝ օց ու խլեզը իրար վրա դասած են, աղ դրած:

Ասըմ ա.— Վո՛ւյ, կասենաս իմ նանի դրած թթուն ըլի:

Դա մի գեշ բան էլա ասըմ չի, ինչ շհանց ա տալի, ուտըմ չի, հմա որ հարց ա ըլըմ, ասըմ ա.—

Կերա՞ր բալա ջան: Ասըմ ա.— Հա՛ :

Ասըմ ա.— Դե որ կերար, բալա ջա՛ն, արի մի էրկու բան ասեմ:

Ասըմ ա.— Ասա:

Ասըմ ա.— Բալա ջան, էս քի շատ հավան կացա, դուն իմ ախչիկն ես, իմ ըխչկանից էլ շատ սիրեցի: Ասըմ ա.— Հրետ ըտիան էրկու ջուր ա գալի, մինը սև ա, մինը սպիտակ, գլուխդ կոխե սպիտակ ջրի տակն ու անց կաց: Դա որ տհե ա անըմ ու անց կենըմ հա, մազերը դառնըմ են ոսկի:

Ասըմ ա.— Վո՛ւյ դեղի ջան, իմ խորթ նանը որ տենա մազերս սհե ա, գլուխս կպոկի, հմի կովս էլ ով գիդե՝ կորավ, էս գնամ ի՞նչ ջուղաբ տամ:

Ասըմ ա.— Վախիլ մի, ախչիկ ջան: Էնա մազերը կլոլըմ ա, մի դառին ա կարըմ, միջին դնըմ, ասըմ ա.— Հմի գնա, կովի պոզերիցը մինը եղ ա դուս գճըմ, մինը՝ մեղր, ծծեապրի: Էդ չոր հացն էլ տար իրա գլխովը տուր:

Ասըմ ա.— Վախըմ եմ:

Ասըմ ա.— Վախիլ մի:

Էնա տանըմ ա, ոնց որ էդ պառավն ասել էր՝ տհենց ա անըմ:

Մի քանի օր անց ա կենըմ, դա էնքան սիրունանըմ ա, էնքան քոքանըմ ա, որ էլ ասելու ոչ:

Դառնըմ ա մի հուրի-փերի:

Մեր ու ախչիկ ասըմ են.— Վա՛յ տամ սրա գլխին, էս ի՞նչ ա ուտըմ, որ չոր հացը եղ ա բերըմ, հմա էդ սհե քոքանըմ ա, սիրունանըմ ա:

Էնա էն մի պլոկվածն ասըմ ա.— Հմի էլ ես տիմ գնալ կովն ըրածացնելու:

Մերն էս ախչրկա հետ դայմախ ա դնըմ, կարաք ա դնըմ, տար, իլիկ մանելով, խաղ ասելով կովն ըրածացրու, սրանք էլ կի, քոքացի, սիրունացի, վայ տամ նրա գլուխը:

Դա կովը տանըմ ա: Դեռ հլա թեշիկն էրկու անքամ ըլորած չի ըլըմ, թելը կտրվըմ ա, թոլ ա ըլըմ, եղ էն ծակովը նի ընգնըմ:

Ասըմ ա.— Ա՛քավթառ, ա՛քավթառ, էդ թեշիկը դես տուր:

Ասըմ ա.— Հավքն իր թևով, օցն իր պորտով դեսն էկած չի, դուն էդ ի՞նչ մրգանեն կտրած միլլեթ էս (վախը կտրած մարդ էս), որ դեսն էկել էս: Դվեր արի, դվեր արի, ախչիկ ջա՛ն:

Էնա գնըմ ա:

Ասըմ ա.— Ախչիկ ջա՛ն, արի գլուխս քթվե:

Գնըմ ա կուշտն ու ասըմ ա.— Պա՛, պա՛, պա՛, պա՛, պա՛, գրողը քու գլխին տանի, սաղ որթունք ու մորմոջ ա, էս սրան քթվող ե՛մ:

Էնա թքըմ ա ու դրաղ ըլըմ:

Հմի էլ ասըմ ա.— Դե գնա հաց հանե, կի, սոված կլիս:

Գնըմ ա տաշտի կուշտն ու ասըմ ա.— Ախկ, ախկ, ախկ, էս ի՞նչ ա էս աթարը, որ էս ուտեմ, հսայ իմ շարմաղ հացը, սա թողած էդ տիմ ուտի՛լ: Եղ թքըմ ա ու դրաղ ըլըմ:

Ասըմ ա.— Դե դնա թթու հանե կի կրասիցը:

Գնըմ ա կրասի կուշտն ու էդ տե՛ս ասըմ ա.— Թո՛ւ, թո՛ւ, թո՛ւ, թո՛ւ,— եղի կռան վրա էդ ա փախչըմ:

Ասըմ ա.— Վայ տամ էդ քավթառ գլխիդ, ինձ օցի ու խլեզի թթու էս ուզըմ ուտացնե՛ս, իմ նանի դրած շարմաղ թթվին ի՞նչ ա էլել:

Էդ պառավին դա շատ ա դժար գալի, ասըմ ա.— Դե արի ըստի: Գնըմ ա կուշտը, ասըմ ա.— Ըստիան էրկու ջուր ա գնըմ, մինը սպիտակ ա, մինը սև. գլուխդ սպիտակի տակին չի դնես, սևի տակին կդնես:

Գալիս ա գլուխը դնըմ սևի տակին, էնա հա, դրա էրեսը սևանըմ ա:

Գալիս ա ասըմ.— Քավթառ, էս ի՞նչ արի:

Ասըմ ա.— Գնա, դանջղ անսկամ, քու լայաղը դա յա:

Էնա ղլմաղալ ա բցրացնըմ, ճվճվըմ ա, ծվծվորիկն ա գալի, պառավը բերըմ ա մի դառին էլ դրա գլուխն ա անց կացնըմ, գոռացնելով էդ ա դրգըմ, ասըմ ա.— Գնա էն կովի մի պոզը արին ա, մինը ժահրն ա, գնա ծծե, դուն էլ կքոքանաս էն խորթ քվորդ պես:

Էնա գնըմ ա, ծծըմ ա, օրն օրի վրա զաբնըմ ա, դառնըմ ա մի դոթուր ձիու նման:

Մի էրկու օր տանըմ ա կովն ըրածացնըմ ա, բերըմ, մերն ասըմ ա.— Վայ տամ դրա գլխին, էդ կովը մորթեցեք, ըրեխես խարաբ էլավ դրա եղնա պըտիտ գալով:

Էն եթիմ ախչիկը տենըմ ա, որ մորթիլ տին, գնըմ ա էն պռավի կուշտը, ասըմ ա.— Դեղի ջան, կովը մորթըմ են, հմի ի՞նչ անեմ:

Ասըմ ա.— Լաց մի ըլիլ, ախչիկ ջան, թող արա մորթեն: Դու մսիցն ուտես ոչ: Հմա ով որ ուտե՛ դու նրա դեն գձած ոսկոռնին հվաքե, տար մի տեղ թաղե, հլա տես ինչքան օգուտ կանես:

Էնա կովը մորթըմ են, էդ նաչարը ջանին ցավ ա տալի, լաց ա ըլըմ:

Միսն իրանք ուտըմ են, դրան տալիս չեն, ինքն էլ ուզըմ չի: Որ պրծնըմ են հա, դա ոսկոռնին հվաքըմ ա:

Ասըմ են.— Տո՛ ֆողը քու գլխին, էդ ոսկոռնին ի՞նչ տիս անիլ:

Ասըմ ա.— Ձեզ մատաղ ըլիմ, ոսկոռը դեն մեք գձիլ, ինձ տվեք, տանիլ տիմ թաղիլ, էդ կովն ինձ պիեղ ա, մոր համ ա տվել:

Ինչքան դրա վրա ծիծաղում են, գլխին տալիս են, դա անգաճ չի անում, հվաքում ա: Եփ որ չիմն էլ գխտվում են, տանիցը դուս են ըլում հովերըմը ման գալու, դա գնում ա դռան տակին մի ֆոր փորում, եղ ոսկոռնին սագով միչին շարքում ա ու թաղում:

Շատ ա կենում, քիչ, գիդեմ ոչ, դրա խորթ մերն ու քիրը գուքվում են, զըթարվում, գնում են խեչ, դրան տանը թողում են, ասում են.— Վայ քու գլխին, էս տունը թամուզ կավլես, կթամզես, եղնա էս կորեկն էլ տանը շաղ կտաս ու եղ հատ-հատ կհավաքես, եղնա կնստիս ու լաց կլիս, էնքան լաց կլիս, էս ամանն ըրտասունքով կլքցնես: Ասում են ու իրանք գնում են:

Դա տունը, դուռը թամզում ա, ամեն բանն ուսլուբին իրա տեղն ա դնում, եղնա էն կորեկը շաղ ա տալի, թագադան հվաքում ա, հետն էլ լաց ա ըլում:

Էղ վախտը մի ինձ պես պառավ ա գալի տուն, ասում ա.— Ախչիկ ջան, խի՞ ես լաց ըլում ու տհե մխկտալով հատ-հատ կորեկը հվաքում:

Ասում ա.— Հե՛չ, դեղի ջա՛ն, սիրտս իրան իրան լքցվեց, էնա լաց եմ ըլում, էս կորեկն էլ սհե եմ անում, որ պարապ չի կենամ:

Ասում ա.— Ինձ խի՞ ես խափում, ախչիկ ջան, դուզն ասա:

Էնա տենում ա կարալ չի սուտն ասե, ասում ա.— Դե եսիմ, դեղի ջա՛ն, ինձ ասում են սհե արա, ես էլ անում եմ:

Ասում ա.— Վա՛յ դրանց գլխին, դուն էլ ավլով հվաքե, մի տեղ բի թոփ արա, որը թոփ կլի՝ վի կալ, որն ըլիլ չի, ավլի ծերով դեն ածա: Թասն էլ մի քիչ ջուր ածա, մի պտղունց աղ գձե, դի ըտի, թող գան հե գիդենան ըրտասունք ա, ֆողեմ ես դրանց գլուխը, եթիմ ըրեխա են գդել, որ ֆոքին հանեն: Տհե ասում ա ու ինքը գնում: Դա էլ բերքում ա էղ պառավի ասածնին անում, պրծնում:

Էնա որ տունը խովլաթվում ա հա, գնում ա դռան տակը մտիկ ա անում, ասում ա.— Հլա տենամ ի՞նչ կա ընդի:

Տենում ա՝ աչկը բարին տենի, մի կոխտա դուլան ընդի թամքած, մի բոխչա շոր էլ ընդի կապած:

Դա վեր ա ունում, էղ շորերը հաքնում, դառնում ա մի հուրումալաք, քուռակին նստում ա ու եղներնուն գնում ա խեչ: Ոսկե մագերն էլ ուսերովը փորում ա, ոտնամաննին ու շորերն էլ պլպլալով, գնում ա հասնում խեչը:

Խալիս չիմ մայիլ են կտրում, գալիս են ձիու գլուխը բռնում, վեր ա գալի, գնում ա խեչըմը ուխտ ա անում, եղ ձիուն նստում ա, թռչելով եղ գալի տուն: Ձին թոցրած գալու վախտը ոտնամաննու մինը վեր ա ընգնում, դա գլխի չի ըլում: Ոտնամանն ընգնում ա ջրի մեչը: Գալիս ա տուն, եղ ձին բրախում ա՝ գնում ա իրա տեղը, շորերն էլ հանում ա ընդի դնում: Եղ իրան գրչոտ շորերը հաքնում ա, ընդի պատի տակին նստում:

Նհանք խեչիցը եղ են գալի, գալիս են տենում պատի տակին կուչ Էկած:

Գլխին տալիս են, ասում.— Ի՛, վա՛յ քու գլխին, դուն էլ քեզ ախչիկ ես հաշվում: Խեչը մի հուրումալաք ախչիկ Էկավ, ոսկի մագերն ուսովը փռած, շորերն ու ոտնամաննին պլպլեին, հրեղեն ձիով Էկավ, խեչըմն ուխտ արավ, եղ նի էլավ ձիուն ու գնաց:

Ասում ա.— Դե ի՞նչ անեմ, ինձ տարաք ոչ, որ ես էլ էի տեհել:

Ասում են.— Ա՛յ ֆողը քու գլխին, դուն էիր պակաս, որ ընթավուր հուրումալաքին տենեիր, խելքդ էլ գներ, ընգնեիր ձիու ոտների տակն ու մեռնեիր:

Դա սուս ա անում, էլ ձեն չի հանում: Ըրիգունը թաքավորի նոքարնին տանում են ձիանը ջուր տալու, ձիանը փռացնում են ու եղ դառնում, էն ոտնամանը միչին վլվլալեն տենում են, խրդնում են, խմում չեն: Նոքարնին մտիկ են անում, տենում են միչին մի գաղ ա վլվլին տալի:

Գնում են թաքավորի տղին ասում.— Թաքավորն ապրած կենա, սհե-սհե մի բան կա ջրըմը, վովորում ա, ձիանը խրդնում են, ջրին մոտ չեն գալի:

Ասըմ ա.— Գնացեք թոռ գձեցեք, բոնեցեք, բերեք հլա տենամ էն ի՞նչ ա:

Էնա թոռ են գձըմ, տենըմ են ոտնաման ա:

Բերըմ են տալի թաքավորի տղին: Թաքավորի տղեն ասըմ ա.— Սա որ էսքան ա սիրուն, բա իրան հաքնողն ինչքա՞ն կլի սիրուն:

Ընդիան թաքավորն ասըմ ա.— Ման ածեք տենանք ում ոտովն ըլի, նրան իմ տղի հմար ուզիլ տիմ:

Ման են ածըմ, օխտը գեղ պտըտըմ են, մնին էլա ըլըմ չի: Բերըմ են էն ոսկե մագերավորանց տուն: Էն խորթ մերը մի խատատ առնըմ ա իրան ախչկանը հաքցնըմ, հմա ո՞րդիան կլի:

Ասըմ են.— Հլա նրան էլ հաքցնենք: Հաքցնըմ են, կոխտա ոտին ա ըլըմ: Հմի գալ տին որ նշենն: Էն գյուլլա դիբաճն ընդի մոթշորվըմ ա, ասըմ ա.— Մրան տանիլ տին, իմ ախչիկը տանը տի մնալ:

Էրկու օրեն վրա հրսանիքը գալիս ա, դռանը կաղնըմ: Էդ խորթ մեր գյուլլի էկածը տանըմ ա էդ ոսկե մագավորին թորոնն ա կոխըմ ու մի վենձ սալ քար էլ վրեն ա դնըմ, իրա պոճոկվածին տանըմ ա թախտին դնըմ: Դրանք քեփ են անըմ, ուտըմ են, խմըմ, հազըրվըմ են, որ տանին: Էդ վախտը որցակը գալիս ա թորոնի վրա կաղնըմ, ասըմ ա.— Կիկդիդի, Սներեսը թախտին ա, Ոսկեմագիկը թորնըմն ա:

Էդ խորթ մերը որցակին ծեծըմ ա, հետ ածըմ, հմա էդ որցակը գալիս ա վրեն կաղնըմ, կանչըմ: Դա որ էդ ուզըմ ա գնա հետ ածե հա, թաքավորի տղեն ասըմ ա.— Սուս կացեք, հլա դենը մի անիլ, թող արա մին էլ կանչի:

Մին էլ ա կանչըմ:

Թաքավորի տղեն մի լավ իմանըմ ա, ասըմ ա.— Հլա գնացեք թորոնը բաց արեք:

Բաց են անըմ, տենըմ հրե ընդի դառինը գլխին՝ կուչ էկած ա Ոսկեմագիկը: Էտա դրան ըտիան դուս են բերըմ, գնըմ են նրան թախտիցը հետ ածըմ, մոր ըրեսին էլ կուս են անըմ, թքըմ, խայտառակ, բիաբուռ անըմ:

Ոսկեմագիկին ուզըմ են տանին նոր շորեր հաքցնեն, ասըմ ա.— Ինձ հմար շորեր ունիմ, ուզիլ չի, ես իմ շորԼրը կհաքնիմ:

Էնա գնըմ ա իրա շորերը դռան տակից հանըմ, հաքնըմ ա, դառինը գլխից դեն ա գձըմ, ոսկե մագերը հուսած՝ ուսին ա գձըմ, գուքվըմ, զրթարվըմ, դուլանին վեր ա ըլըմ, դուս գալի մեյդան: Խալխը որ դրան մտիկ ա անըմ, մնըմ են ըրմացած, ասըմ են.— Սա էդ խեչն էկող ախչիկն ա:

Նոր դրան բերըմ են հրսանիք անըմ թաքավորի տղի հետ, հասնըմ են իրանց մուրագին, դուն

Էլ հասնես քու մուրագին: Էն պլոկված խորթ մոր անսկամն էլ մնըմ ա տանը, ոնչ ուզող ա ըլըմ, ոնչ բան (վա՛յ տամ նրա Էլ, իրա մոր գլխին էլ):